

ena in še ena čerta? Recite to vsi vkup! Imenujte mi reči, ki so po dvakrat v šoli, v hiši, v cerkvi! — Dve reči ste kolikrat ena reč? Dvakrat ena je koliko reči? Koliko je ena in ena? Dve je kolikrat ena? i. t. d.

„Tovarševa“ opomba. To praktično obdelovanje prvih števil je prav lepo razloženo v pomočni knjigi: »Navod iz glave (na pamet) poštovati z mnogimi vajami in nalogami«, brez ktere ne more in ne sme biti noben učitelj začetnih šol. »Tovaršu« se tedaj zdi, da nosi vodo v Savo, če se trudi, da bi ta nauk lepše razlagal, kakor je v imenovani izverstni knjigi, in na ktero »Tovarš« svoje mlade g. g. bravce vljudno zavrača, ter odstriže in končá pričujoči sostavek s prošnjo, da bi mu marljivi g. pisavec ne zameril te prederznosti.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XL.

U. Kdor grajo spodobnosti ali ograjo svojega stanu prestopi ali celo preskoči, si pa nakloni vso drugačno grajo. Od kod pa ta beseda graja (Tadel), grajati, grajanje?

T. Mislili so nekđaj, da ni slovenska. Kopitar sam je s prvega djal: „Ta je pa Markova — Ein P. Marcusisches Wort!“ — Ali pozneje si je spremislil. Dobil jo je že pri Krelu, prav dobrem pisatelju iz prve dobe novoslov. slovstva. Ker je Vodnik sam, kakor se mi zdi, posnel nekaj Krelovih misel, naj ti povem, kako piše Sebastianus Krellius v Spangenbergia Kärthanfki Pofstilli: „Ne moti te pak, ako bude lih mnogi, na to nafhe Pifmo mērdal, inu se obresal: Edan fentencie, drugi befede, tretij puhftabe, zheterti tipfelne alli zherke, peti ne vēm sam kai fi, grai al. Sakai hudizhova natura ie, da ne more obeno ni boshie, ni kärthanfko delo pres tadla puftiti. Inu navada ie pār lūdéh, da snai bulie opravliati, kakör popravliati. Inu bersh v'drusih ozhéh bijl, kakör v'fvoih trame vidio: Da se tudi vzhafy krulievac sa krulievcom posmehuje. Inu gdo özhe, alli more, vřim lüdem, vřakateri glavı, vřtrezhi?“ (cf. Kop. 420. 421.)

U. In kaj pravi Kopitar na to?

T. „Wir bitten bey dieser Gelegenheit dem guten Verbo graiati (was wohl zu gerd, und zum gurři anderer Dialekte gehört) das Unrecht ab, dass wir es S. 141 für ein Pa-

ter Markusisches gehalten haben. Das Compositum zgrajati (abtadeln, durch Tadeln verleiden) haben wir inzwischen selbst gehört⁶.

U. Ali je pa res iz gerd in gursi (gerši ali gorši)?

T. O tem primeri pomen. XI. tega leta. Nekdaj sem res mislil, da je iz stsl. gr'd', gr'diti iz 4. in grajati bi bilo iz 5. reda. Tudi v serbskem je grditi a) foedare in b) convivium facere, kar bi se vjemalo s slovenskim grajati vituperare. — Prav zanimljiva in naravna je razlaga te besede, katero ima Jarnik (Etymologikon pg. 225), ker se strinja s poprej razloženo. Jarnik pravi: grájati tadeln d. i. fig. dem Menschen Schranken setzen; grajati se, pass.; o-grájati, einschränken, rings herum befestigen; grájanje oder grajenje, das Tadeln (iz graditi, kakor saditi — sajenje, kaditi — kajenje); graja Damm, Zäunung, Schranke; Tadel; grajavec Tadler; zagraja Redoute; vertograd altsl. der Garten itd.

U. Skorej bi djal, da je ta resnična.

T. Spet drugač piše Vuk Stefanović v slovarji str. 98: grájati vide govoriti, in grájati vide graktati (crocito, krächzen) in graja vid. govor, in grája crocitus, das Gerächze.

U. Po tem se pa s krokati, kroker (corax) vjema in ima res gerd pomen. Bog me varuj graje in grajanja!

T. Da je res tako, se vidi iz Mikl. lex. str. 141: graj cantus. rad. gra: nsl. grajati vituperare serb. grajim loquor, grajem crocito lit. gro crocitare, in koj po tem grakanije, grakati. Pa tudi grajati crocitare. nsl. graja rühmung dain. 98. grajati vituperare cf. grakati, gracati lit. groti et ahd. krájan crocitare kráwu crocito: vera rad. est gr, unde rad. secundaria gra. ztschr. 8. 257.

U. Kakor kroker kroka in krokota ali krokoče, kdor graja! Sram ga bodi!

T. Kdor graja brez potrebe; torej glej, da ne boš nikdar grajal družih brez potrebe, pa tudi, da sam ne boš katerikrat vreden in potreben graje ali grajanja!

XLI.

U. Nekteri so celó besedo natora (naturo) razlagati hotli namesti natvora iz natvoriti?

T. Mnogi tudi pišejo natvora, natvoren, natvoroznanec itd., in Murko ima besedo natura za ptujo, neslovensko znamenjano, natvora pa mu je prav slovenska.

U. Natura je iz latin. nascor-natus, torej slovenski roda ali naroda, e?

T. Bolj navadna je priroda zlasti v českem, pa tudi v poljskem in ruskem, kar po besedi pomeni kaj prirojenega (etwas Angebournes t. j. Naturell, einen Zuwachs). Tedaj se velikrat lahko reče last, lastnost, lastnija; mu je lastno, vrojeno, naravno; bitje, bitstvo ali bistvo (die Natur — das Wesen der Dinge); časih se da kako drugač povedati: je močan, je slaboten (er hat eine starke, schwache Natur); v blagu dati, plačati (in natura); pod milim nebom, na planem živeti (in der Natur leben); izvorno, samo na sebi ali po sebi ali od sebe (von Natur, natürlich) itd.

U. Kako pišejo drugi Slovani?

T. Vsem je pač znana beseda natura (natura), p. Poljakom, Srbom, Rusom, v dvojnem smislu (die in allen körperlichen, materiellen Dingen liegende Kraft als Eins gedacht, so wie auch der Inbegriff aller werdenden Dinge).

U. Ali nimamo za to ktere bolj domače besede?

T. Imamo, in sicer v prvem pomenu se kej lepo reče stvarnica, in v drugem stvari, stvarstvo, stvarjenje itd.

U. Sej že Vodnik poje svojim rojakom:

Glej stvarnica vse ti ponudi,
Li jemat' od njé ne zamudi!

T. In v tem pomenu (die schaffende, schöpferische Natur) je zlasti sedanjim naravoslovcem (nekdo se mi je odmel: naravo-slovcem) kej všeč!

XLII.

U. Sej res! Narava pišejo sedanjí slovenski pisatelji, ali ni to dobra beseda za omenjene reči?

T. Narava pisarijo še le nekaj časa serbsko-hrovaški, in po njih noveji slovenski knjižniki; drugim Slovanom, kar vem, v tej obliki ne rabi.

U. V kateri pa?

T. Gutsman že in Vodnik imata narav, i v ženskem spolu (Natur, Naturell), in ravno tako Vuk Stefanović v serbskem (indoles).

U. Kako pa ini ali drugi Slovani? Ali v staroslovenskem slovstvu ni te besede?

T. V staroslovenskem je *nрав' mos* in *blag' нрав'* *virtus* (nravi dobri, blazi-boni *mores, virtutes*), in tako več ali menj v vseh sedanjih jezikih slovanskih (*Sitte, Gewohnheit; Lebens- Gemüthsart; Charakter*). Tudi v novoslov. se bere sim ter tje in piše *nравna* t. j. veda (*scientia, doctrina moralis*), kar je v rus. *nравоучѣніе, нравственност'* (*Moralität; Moral*), *nрав* se mu t. j. dopade mu, všeč mu je, *nравно* t. j. prijetno, prijazno.

U. Torej se rabi v duhovnem in telesnem ali notranjem in vnanjem pomenu. *Nрав* je se vé le raztegnjeno iz *nрав*.

T. Čudno ali po ruski tudi *nравно* — in skorej smešno je, da Čehi imajo namesti *nрав* (v staročeskem je še *nрав, u mos, indoles*) sedaj *mrav, u* in *mravny* (*mravni*) je v novočeskem *moralis* (*sittlich*).

U. To je pa res čudno. Ali v nobenem drugem ni te spremembe?

T. V starosl. in v družih je *mrav', mravij* in *mravija*, kar v novosl. *mrav, mravlja* ali *mravljinec*; v českem *mravec, mravenec*. Primeri zdaj besede *mravni* (*formiculis, čes. moralis*), *nравni* (*moralis*) in *nравni* (*naturalis*).

U. Pa *Nравoslovec, нравознанец* in *nравословец, naravoznanec* — kako lično, in vendar — kako različno!

T. Različno bi ne bilo, da bi *mravov vmes* ne bilo! Ali — kar je spustil stari zlodej (*II. mon. frizing.*) *mravljince* po človeku, in je človek znejeveril se Gospodu ter zatajil svoje prvotne *nраве*, oh — kolika razlika je in bode med *nравно* in *nравно* (*védo*), *nравословci* in *nравословci*!

U. Da bi pač tudi v življenji sploh, v vsem našem djanji in nehanji ne bilo tiste nesrečne razlike!

Malikoslovje.

Spisal Fr. Metelko.

(Dalje.)

Zvič se je imenoval večni ogenj, ki je Perunu v čast gorel, in ktereга ugasitev je bila s smertjo kaznjena. Ker jim